

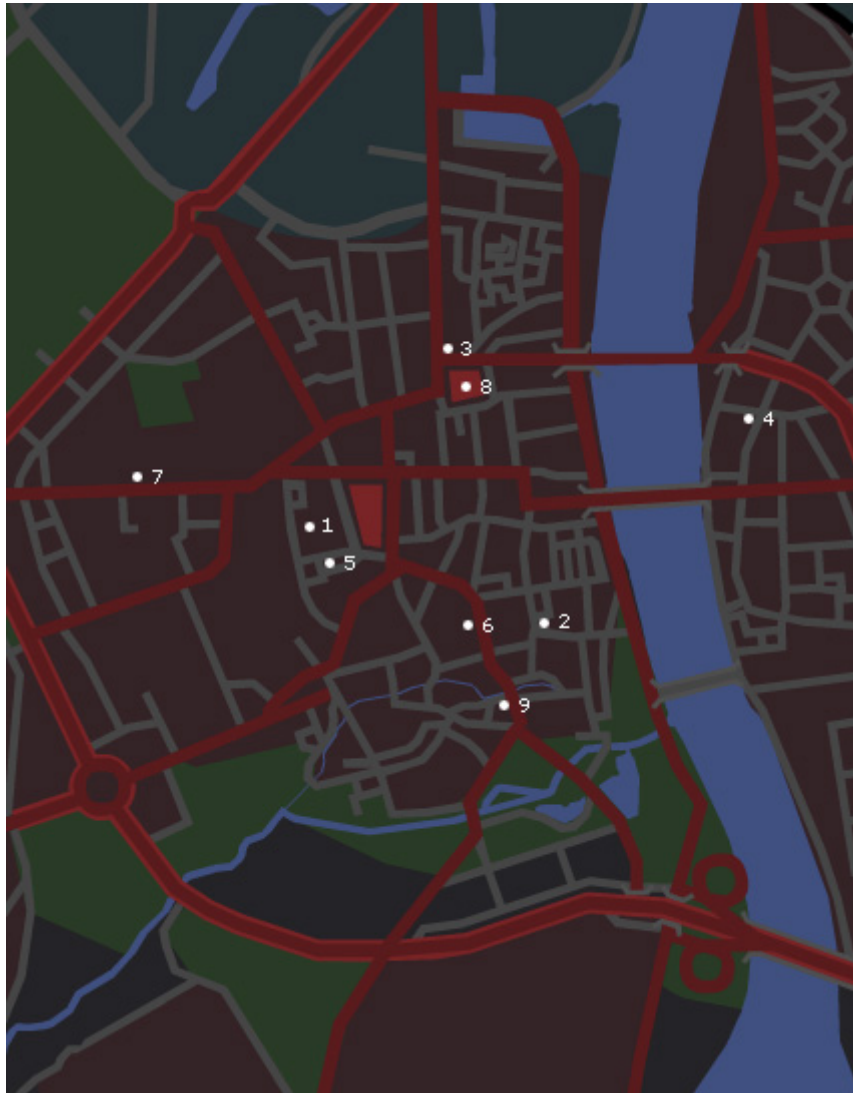
MAASTRICHTS ORGELPRACHT

Een wandeling langs Maastrichts monumentaal orgelbezit

*voor uitgebreide informatie raadpleeg het artikel:
G.M.I. Quaedvlieg, Maastricht's orgelpracht, Maastricht 2007.*

Plattegrond:

1. orgel in de Sint Servaasbasiliek aan het Vrijthof
2. orgel in de Onze Lieve Vrouwebasiliek aan het Onze-Lieve-Vrouweplein
3. orgel in de Sint Matthiaskerk aan de Boschstraat
4. orgel in de Sint Martinuskerk aan de Rechtstraat
5. orgel in de Sint Janskerk aan het Vrijthof
6. orgel in de Lutherse kerk aan de Hondstraat
7. orgel in de Waalse kerk aan de Pietersstraat
8. orgel in de Cellebroederskapel
9. orgel in het stadhuis op de Markt

Het silhouet van Maastricht is de eeuwen door beheerst door een veelvoud aan grote en kleinere torens van talrijke kerken en kapellen. En waar kerken zijn, vinden we ook de prachtige Maastrichtse orgelschat.

Naarmate het orgel zich vanaf de 15^e eeuw verder ontwikkelde, bood het voor kerkelijk gebruik nieuwe mogelijkheden. Het vond al heel snel ook zijn weg naar de inmiddels in de stad gestichte kloosterkerken en zelfs een enkele parochiekerk. Binnen het kerkelijk gebeuren had het orgel inmiddels een vaste plaats veroverd zodat "het orgelspel steeds moet strekken tot verhoging van de plechtigheid en niet om de godsvrucht te hinderen en de eredienst te ontsieren". Maastricht kende in de 17^e eeuw haar "gouden eeuw" van de orgelcultuur.

Echter toen kort na 1770 de uit het Noord-Franse Attigny afkomstige Joseph Binvignat zich in Maastricht vestigde nam de stad weldra een belangrijke plaats in op het gebied van de orgelbouw; aanvankelijk werkte hij samen met de Maastrichtse schrijnwerker Lambert Houtappel. Zijn naam en faam is verbonden aan het orgel van de Sint Janskerk (1780/1806), het thans in de vm.Cellebroederskapel geplaatste orgel (1794), en aan het magistrale orgel van de Sint Matthiaskerk (1808).

Na 1950 werd het merendeel van de Maastrichtse orgels aangemerkt als beschermd monument en ondergingen een grondige restauratie. Maastricht kreeg als orgelstad een nieuwe dimensie kreeg.

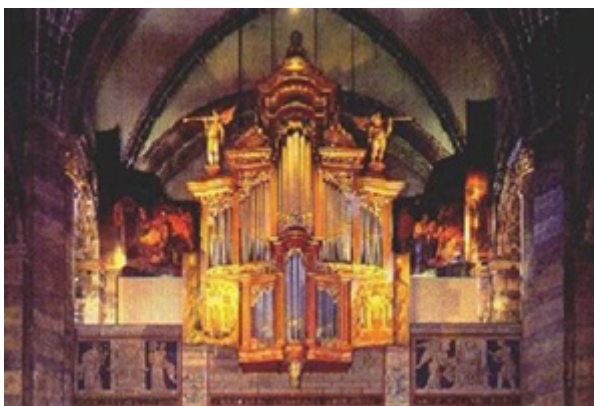
* * *

Basiliek van Sint Servaas

In het kader van de herinrichting van deze vm.kapittelkerk als parochiekerk werd er in 1804 het orgel van de vm.Predikherenkerk geplaatst. Dit was rond 1650 gebouwd door een onbekende maker en was in 1734 door le Picard uitgebreid tot een typisch klassiek Frans orgel. Op de nieuwe standplaats werd het in de loop van de 19^e eeuw geleidelijk getransformeerd tot een specifiek 19^e eeuws romantisch orgel. Enige tijd kende het zelfs een omvang van vier werken. In 1990 werd het door de firma Verschueren Orgelbouw (Heythuysen) herbouwd "met gebruikmaking van zoveel mogelijk waardevolle delen en elementen" uit meerdere eeuwen, doch vanuit de midden 19^e eeuwse opzet van het orgel.

Basiliek O.L.Vrouw tenhemelopneming

Dankzij de tijdelijke plaatsing van het orgel van de vm.kapittelkerk in de naastgelegen parochiekerk van Sint Nicolaas (1804-1837) kon het door Severijn in 1652 voor eerstgenoemde kerk gebouwde orgel behouden blijven en prijkt het nog steeds in deze fraaie romaanse basiliek. In de 19^e eeuw moest het weliswaar diverse "aanpassingen" accepteren; een proces dat nog in 1963 een vervolg kreeg. Veel van de oorspronkelijke opzet werd naar vermogen hersteld tijdens de jongste restauratie in 1984 door

Flentrop Orgelbouw, waarbij het Positief zijn plaats in de balustrade (her)kreeg, voorzien van eigentijdse orgelluiken.

Sint Matthiaskerk

Toen in 1804 deze kerk weer beschikbaar kwam voor de rooms-katholieke eredienst, werd er in eerste instantie het orgeltje uit de tegenover gelegen Sint Catharinakapel geplaatst. Dit moest reeds in 1808 plaats maken voor "een nieuwen orgel van een genoegzaam getal registers" en voorzien van "drie clavieren"; een opmerkelijk instrument met enerzijds "veel traditioneel Waals-Maastrichts" en anderzijds enkele "moderne trekjes" oftewel "het oude concept in een vroeg 19e eeuws kader". Ook dit orgel ontkwam niet aan de vernieuwingsdrang. Ten dele kon zulks nadien teruggedraaid worden. Alleen voor wat de samenstelling van het Pédale betreft werd vastgehouden aan de opzet van Pereboom & Leijser uit 1874/1875.

Sint Martinuskerk (Wyck)

Aanvankelijk kon deze kerk beschikken over het in 1784 – ter vervanging van het tot dan toe gebruikte instrument - aangekochte orgel van de toen gesloten kerk van de Antonieten. Toen dit rond 1875 “in alle zijne deelen door den tijd en aanhoudend gebruik zoodanig sleet was geworden, dat de kosten van herstelling niet gerechtvaardigd konden worden”, plaatsten Pereboom & Leijser in 1878/1879 een nieuw driemanuaals orgel; “een rijp werk in romantische stijl”, doch desalniettemin voorzien van elementen die herinneren aan “de traditie van het 18^e eeuwse zuidelijke orgel” (discant-Echowerk). Als bijzonderheid kent het orgel een zgn. “**Combinaison Grand’orgue**”. Het orgel is de jaren door ongewijzigd gebleven.

Sint Janskerk

In de kas van het in 1780 door Binignat/Houtappel in deze kerk geplaatste orgel bouwde Verschueren Orgelbouw (Heythuysen) in 1992 – ten dele met oud pijpwerk – een nieuw tweemanuaals orgel, waarvan het Grand’orgue grotendeels een reconstructie is van het oorspronkelijke Binignat-orgel (1780/1806), zij het met een Bourdon 16’ in plaats van de karakteristieke Sesquialter II.

Evangelisch-Lutherse kerk

Nadat korte tijd gebruik was gemaakt van een tweedehands orgeltje, plaatste Metzker in 1695 een nieuw eenmanuaals orgel, dat in 1762 door de Luikse orgelmaker Mùselaire ten dele werd vernieuwd en uitgebreid. De windlade en een groot deel van het pijpwerk werden in 1863 door Pereboom & Leijser hergebruikt bij de bouw van een nieuw tweemanuaals orgel, op aandrang van enkele Amsterdamse adviseurs van de kerkeraad voorzien van een drietal zelfstandige pedaalstemmen. De historische opzet van het orgel ging ten dele verloren als gevolg van de door Flentrop Orgelbouw in 1965 aangebrachte wijzigingen.

Waalse / Gereformeerde kerk

In 1743 bouwde Thomas Weidtmann uit Ratingen (D) het thans nog aanwezige orgel, waarbij gebruik werd gemaakt van de kas van het vorige rond 1664 door Remigius Ancion (?) geplaatste orgel.

Vm.Cellebroederskapel

Sedert 1962 beschikt de gemeente Maastricht – via ruiling – over het in 1794 door Binvignat/ Houtappel in de kerk van Berg en Terblijt geplaatst orgel, dat in 1852 door Gebr. Franssen was gewijzigd en van 1937 tot 1962 dienst deed in de nieuwe parochiekerk van Scharn-Heer. Na plaatsing in de Vm.Cellebroederskapel werd het in 1969 door Verschuieren Orgelbouw (Heythuysen) gerestaureerd en herkreeg de oorspronkelijke (?) opzet.

Stadhuis

In het kader van de viering van het 300-jarig bestaan werd in 1964 in de hal van het Stadhuis een door de gemeente kort voordien aangekocht 18^eeeuws orgel geplaatst. Het had voordien van 1865 (?) tot 1957 dienst gedaan in de parochiekerk van Opgrimbie (B) en werd in 1980 door

Verschuieren Orgelbouw (Heythuysen) gerestaureerd waarbij de oorspronkelijke (?) opzet werd hersteld. Over de herkomst en de bouwer van dit orgel bestaan meerdere vermoedens; duidelijke archivalia ontbreken. Mogelijk betreft het het in 1728 door Laurent Gilman voor de Jesuitenkerk te Luik gebouwde orgel, dat nadien in een van de kerken van Sint Truiden terecht is gekomen en vandaar naar Opgrimbie verkocht zou zijn. Het orgel heeft - als enige in Maastricht - het oorspronkelijke blok- of kistpedaal behouden.

* * *

Opmerkelijk is, dat de interesse voor het orgel zich lange tijd vrijwel volledig beperkte tot de beide kapittelkerken, de kloosterkerken en de kerken van de Gereformeerden. In de overige (kleinere) kerken zag men de aanschaf van een orgel als een overbodige investering en bleef men zonder begeleiding zingen. Eerst toen eind 18^e/begin 19^e eeuw talrijke orgels van opgeheven kloosters beschikbaar kwamen – veelal tegen een geringe prijs – gingen ook bedoelde kerken belangstelling tonen en werd het orgel geleidelijk een niet meer weg te denken element in een kerk. Ook de strengere normen welke vanwege de kerkelijke overheid ten aanzien van de kerkmuziek werden gesteld, hebben hieraan bijgedragen. Rond Maastricht deed dit verschijnsel zich vooral voor in de diverse leefgemeenschappen, welke in de loop van de 20ste eeuw via annexatie onderdeel zijn gaan uitmaken van groot-Maastricht. Een deel van deze kerken bleek te beschikken over een waardevol orgel, passend binnen het Maastrichtse monumentale orgelbestand.

Sint Petrus Bandenkerk (Heer)

De overlevering wil, dat deze kerk rond 1804 de beschikking kreeg over het (oude) orgel van de Sint Nicolaaskerk te Maastricht, toen dit moest wijken voor het daar tijdelijk onder te brengen Severijn-orgel van de O.L.Vrouwekerk. De kas en enig pijpwerk van dit orgel werden rond 1850 door Pereboom & Leijser hergebruikt bij de bouw van het huidige tweemanuaals orgel met aangehangen pedaal. Op een lege sleep van het Positif werd in 1972 door Verschuieren Orgelbouw (Heythuysen) alsnog een Salicional 8' geplaatst toen zij het orgel restaureerden. Voor het overige is het orgel ongewijzigd gebleven.

Sint Michaelkerk (Heugem)

Het in 1843 door Gebr.Schauten (Jüchen, D) geplaatste orgel is sedert 1980 - toen in de kerk een nieuw koor-orgel werd geplaatst – buiten gebruik. Enig pijpwerk van het eenmanuaals orgel met aangehangen pedaal is verloren gegaan.

Sint Jan de Doperkerk (Limmel)

In 1870 bouwden Pereboom & Leijser voor deze kerk een nieuw orgel, voorzien van een aangehangen pedaal. De stemmen van dit qua opzet eenmanuaals orgel zijn verdeeld over Grand'orgue (8 stemmen) en Positif (4 stemmen). In 1932 werd de oorspronkelijke Flûte traverse D 8' van het Positif vervangen door een Flûte 4'.

Allerheiligste Verlosserkerk (Sint Pieter)

Ook in deze kerk plaatsten Gebr.Schauten (Jüchen, D) in 1843 een nieuw eenmanuaals orgel met aangehangen pedaal, dat aldaar dienst deed tot 1929 en zich – na een aantal jaren gebruikt te zijn in de kerk te Rothem-Meerssen – thans in sterk gewijzigde vorm in de Hervormde kerk te Hoorn bevindt. Van 1939-1954 was de kerk te Sint Pieter niet in gebruik. Sedert 1964 beschikt deze over het in 1875 door Knipscheer III voor de kerk te Abbenbroek – waar het veel schade opliep tijdens de watersnoodramp van 1953 – gebouwde eenmanuaals orgel met aangehangen pedaal. Het werd in 2000 gerestaureerd door Verschueren Orgelbouw (Heythuysen).

Sint Petrus- en Pauluskerk (Wolder)

Ter vervanging van een in 1843 door Adam Binvignat geplaatst orgeltje bouwden Pereboom & Leijser in 1852 het huidige eenmanuaals orgel met aangehangen pedaal. Sedert 1965 bevindt het op enkele onderdelen gewijzigde instrument zich in een nieuwe (eigentijdse) kas.

Sint Antonius van Paduakerk (Nazareth)

In deze moderne kerk bevindt zich het in 1868 door Pereboom & Leijser in 1868 voor de toenmalige Minderbroederskerk te Maastricht gebouwde tweemanuaals orgel; oor-spronkelijk geheel als zwelwerk uitgevoerd en geplaatst in een aan de kloosterkerk grenzende ruimte in het klooster. Bij de plaatsing in de kerk van Nazareth (nabij Limmel) werd alsnog een schijnfront aangebracht.